

chowuje swoją ważność tylko i wyłącznie na polu poznawczym. Doktryna jednoznaczności byłaby tu zatem jedynie swoistego rodzaju językową grą filozofów. Innymi słowy swoją osławioną teorią jednoznaczności pojęcia bytu Szkot nigdy nie pretendował do dawania odpowiedzi jednoznacznie metafizycznych o naturę boskiego czy jakiegokolwiek innego bytu, lecz próbował tylko wyjaśnić naturę i sposób powstawania idei w ludzkim umyśle na zasadzie kompleksyjnej agregacji i asocjacji pojęć podstawowych i wspólnych (s. 254–256).

Podobnie w dziedzinie ontoteologii. Możemy mówić o systemie Dunska jako o ontoteologii tylko w

przypadku kiedy przez ontoteologię rozumiemy podporządkowanie Boga abstrakcyjnemu pojęciu bytu, na ile jest ono tylko i wyłącznie pojęciem, ludzkim sposobem odnoszenia się do rzeczywistości. Chodzi o taką ontoteologię, która jest poddyktowana ludzkim sposobem poznawania. Pojęcie bytu nie jest tu urzeczowiane, lecz funkcjonuje jako podstawowy operator naszego sposobu odnoszenia się do czegokolwiek (p. 258). Zaniedbanie tej wyjątkowo subtelnej dystynkcji między teorią metafizyczną a semantyczną jest – zdaniem Crossa – powielane współcześnie przez wielu teologów i stanowi jeden z powodów teologicznej marginalizacji systemu Szkota.

Ks. Robert J. Woźniak

Ks. Adam Skreczko, *Rodzina Bogiem silna*,
Wydział Duszpasterstwa Kurii Metropolitalnej,
Białystok 2004, stron 295

Kryzys rodziny i sytuacje kryzysowe w rodzinie, których symptomy stają się coraz bardziej wyraźne, mają bezpośrednie przełożenie na wzory moralności oraz rozległą sferę postaw religijnych. W swych najgłębszych konsekwencjach oznaczają one bowiem odrzucenie, a przynajmniej zakwestionowanie ważnego fragmentu doktryny religijnej i społecznej Kościoła odnoszącej się do rodziny, a także wynikających z niej zasad moralności rodzinnej. Kryzys rodziny ma również bezpo-

średnie konsekwencje dla sfery praktyk religijnych, na przykład wówczas, gdy określone sytuacje rodzinne, sprzeczne z wymaganiami kościelnymi, ograniczają lub nawet uniemożliwiają ich realizację. Przetaczające się przez europejskie społeczności spory o aborcję, metody planowania poczęć, warunki dopuszczalności rozwodów należą do najbardziej rzucających się w oczy przejawów kryzysu religijności splecionego z kryzysem moralności i rodziny.

Dlatego też należy z wielką radością odnieść się do pozycji ks. prof. dr. hab. Adama Skreczki: „Rodzina Bogiem silna”. Ks. A. Skreczko jest dobrze znany w Polsce – choćby z wielu publikacji – ze swojej działalności na rzecz rodziny. „By rodzina była silna Bogiem, a kraj był silny rodziną zdrową fizycznie i moralnie” – to słowa Jana Pawła II wypowiedziane w Szczecinie w 1987 r., które Autor przywołał w słowie wstępnym, będące swoistym motywem powstania tej książki, bowiem „treści zawarte w tej książce będą pomocą w refleksji nad rozpoznawaniem Bożego zamysłu o rodzinie oraz realizacji życzenia Prymasa Tysiąclecia oraz papieża Jana Pawła II” (s. 8). Aby rodzina mogła nadać właściwy poziom i godność życiu swoich członków oraz narodowi to najpierw sama musi korzystać z pierwszego źródła, którym jest Bóg.

Recenzowana pozycja składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym z nich: *Rodzina podstawową drogą kościoła* punktem wyjścia przemyśleń Autora stało się ukazanie troski Kościoła o małżeństwo i rodzinę w świetle trudnej sytuacji rodziny w czasach powojennych. Kryzysową sytuację rodziny dostrzegł wówczas Episkopat Polski na czele z Prymasem Stefanem Wyszyńskim. Dostrzeżono, że duszpasterstwo rodzin w tym czasie jest zadaniem podstawowym, w którym miała pomóc między innymi Wielka Nowenna Tysiąclecia (1957–1966), która była zaplanowana jako długofalowy, dziewięcioletni program duchowej odnowy narodu. Tworzono wówczas także odpowiednie programy duszpasterskie, poradnictwo rodzinne, duszpasterstwo rodzin, troszczono się o właściwe przy-

gotowywanie kapłanów do tego duszpasterstwa oraz przygotowanie młodzieży do życia w małżeństwie i rodzinie. Właśnie mocą osobnego sakramentu rodziny chrześcijańskie zostają wpisane w tkanę Kościoła jako „domowy Kościół”, otrzymując uczestnictwo w potrójnej funkcji Kościoła. Dokonuje się to przede wszystkim na płaszczyźnie wychowania religijnego dzieci, gdyż jest to szczególny rodzaj współpracy ze Stwórcą, bowiem przez wychowanie rodzice stają się uczestnikami Jego ojcowskiej i macierzyńskiej pedagogii.

W rozdziale drugim: *Rodzina środowiskiem dorastania* została ukazana rodzina jako środowisko dorastania młodego człowieka. Biskupi w czasie Wielkiej Nowenny przypominali, iż rodzice mają być czujnymi wychowawcami i gorliwymi katechetami dla swoich dzieci. Ponadto wzywali rodziców, aby nie pozwolili narzucić sobie „nowoczesnych” i modnych poglądów na temat małżeństwa i rodziny, które tak bardzo odbiegały od nauki Chrystusa, niszczącej świętość rodziny i małżeństwa. Wychowywanie jest ważnym zagadnieniem, do którego mają prawo przede wszystkim rodzice, a wszystkie inne środowiska mają im w tym pomagać. Autor podał też zagrożenia wychowawcze, sposoby zaradzania im oraz wzory w wychowaniu rodzinnym. Zastanawiał się nad przygotowaniem rodziców do wypełnienia zadań wychowawczych, a także rozpatrywał prawa i obowiązki rodzicielskie. Potem przedstawił poglądy kard. S. Wyszyńskiego na temat ojcostwa.

Następnie w rozdziale trzecim: „Rodzina darem i zadaniem” Autor ukazał współczesne zagrożenia mał-

żeństwa oraz rodziny, szczególnie te zjawiska, które utrudniają dorastanie do miłości małżeńskiej (laicyzacja małżeństwa, negatywne wpływy kultury, źle pojęta wolność, lekceważenie macierzyństwa) i na ich tle wskazał na Świętą Rodzinę jako na wzór świętości małżeńskiej i rodzinnej. Do świętości są powołani wszyscy, a małżeństwo jest właśnie do niej drogą. Autor zauważył także potrzebę właściwego – całościowego przygotowywania młodych ludzi do życia w rodzinie, które powinno być umiejscowione głównie w rodzinie, ale także i w szkole, i Kościele. Wychowanie winno obejmować szereg zagadnień: wychowanie seksualne, wychowanie do miłości i czystości. To wszystko jednak zakłada świadomość wychowawczą rodziców. Autor zwrócił również uwagę na wychowawczy aspekt podeszłego wieku. Ludzie starsi w rodzinie służą niejednokrotnie pomocą i radą młodym, dlatego też muszą i powinni być pełnoprawnymi członkami rodziny. Rodzina jest także miejscem przekazywania kultury chrześcijańskiej oraz związanych z nią zwyczajów i tradycji. Ponadto jest to środowisko kształtowania własnego systemu wartości, norm i wzorców zachowań. Dlatego Kościół powinien nieustannie wspomagać rodzinę w ich codziennej trosce o kształt kultury rodzinnej.

Natomiast w ostatnim, czwartym, rozdziale: „Małżeństwo i rodzina w nauczaniu kościelnym okresu Wielkiej Nowenny (1957–1966)” Autor zebrał i umieścił, wydaje się, że wszystkie ważniejsze, dokumenty: listy paster-

skie, orędzia, odezwy, kazania, przemówienia, czyli nauczanie na temat małżeństwa i rodziny Kościoła w Polsce: Prymasa Stefana Wyszyńskiego, Episkopatu Polski i poszczególnych biskupów polskich.

Należy podkreślić naukową rzetelność niniejszego opracowania. Niewątpliwym walorem książki jest także odnoszenie się i umocowanie w dokumentach Kościoła o małżeństwie, rodzinie, godności człowieka. Autor wielokrotnie powoływał się także na autorytety Kościoła jak choćby dwie wielkie postaci: prymas Stefan Wyszyński i papież Jan Paweł II. Autor w recenzowanej książce podjął jakże potrzebną dziś refleksję o małżeństwie i rodzinie, o potrzebie nieustannego sięgania do zamysłu Stwórcy odnośnie rodziny, a także ukazał wiele możliwości formowania współczesnej rodziny dzięki wypracowanym wcześniej programom duszpasterskim. Także ze względu na przystępny, komunikatywny, język, należy ją polecić nie tylko duszpasterzom, ale również katechetom, nauczycielom, a przede wszystkim rodzicom i młodym ludziom, którzy myślą o założeniu rodziny. Praca ks. A. Skreczki posiada wielowątkowy charakter i uniwersalny wymiar, a podjęta problematyka jest zaprezentowana w szerokiej perspektywie. Z pewnością zatem książkę ks. A. Skreczki: „Rodzina Bogiem silna” należy zaliczyć do współcześnie najważniejszych pozycji na polskim rynku wydawniczym dotyczących zagadnień rodziny.

Ks. Józef Stala